

IV.3 Oxidy dusíku

IV.3.1 Znečištění ovzduší oxidy dusíku v roce 2019

Při sledování a hodnocení kvality venkovního ovzduší se pod termínem oxidy dusíku (NO_x) rozumí směs oxidu dusnatého (NO) a oxidu dusičitého (NO_2). Imisní limit pro ochranu lidského zdraví je stanoven pro NO_2 , limit pro ochranu ekosystémů a vegetace je stanoven pro NO_x .

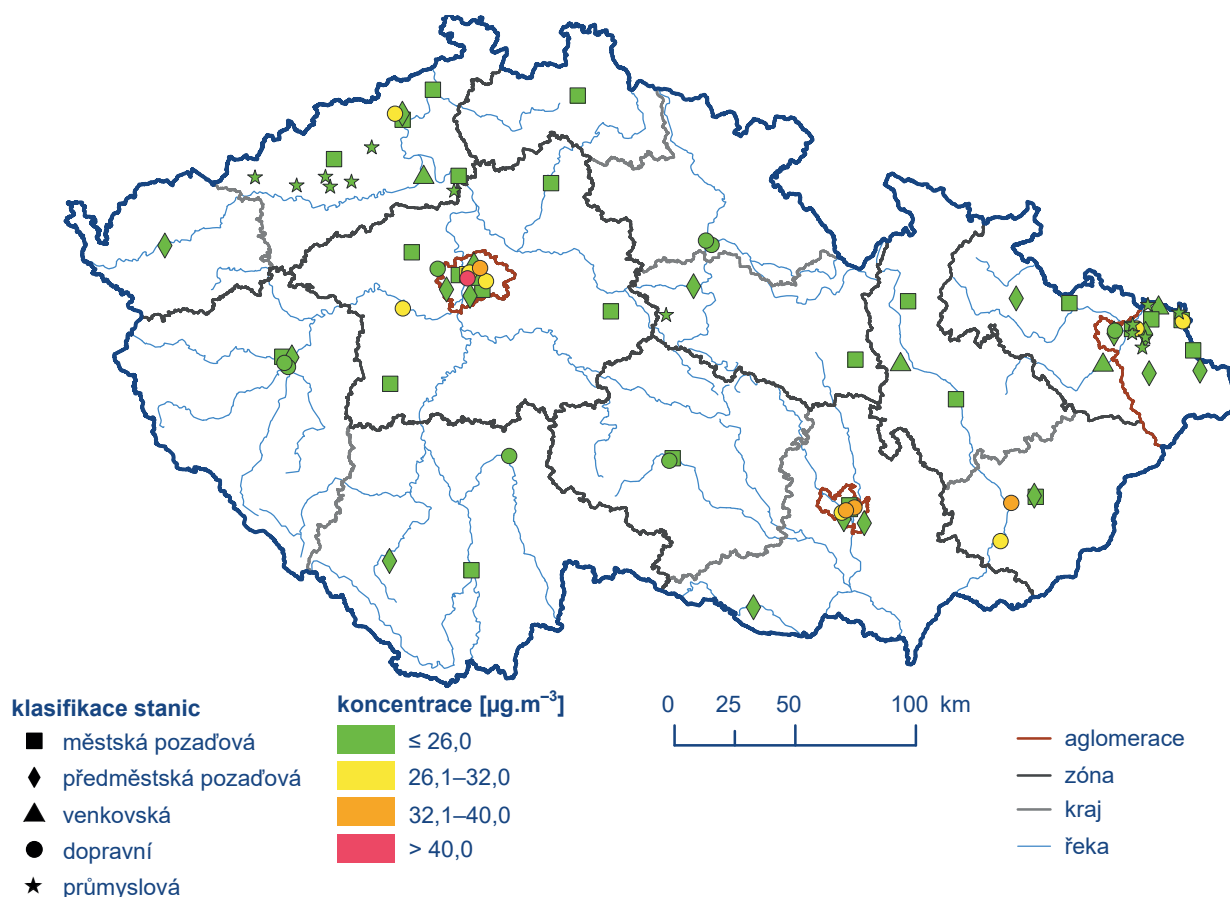
Znečištění ovzduší oxidem dusičitým v roce 2019 vzhledem k imisním limitům pro ochranu zdraví

K překračování ročního imisního limitu NO_2 dochází pouze na omezeném počtu stanic (od 2 do 4% stanic v posledních pěti letech), a to na dopravně exponovaných lokalitách aglomerací a velkých měst. Z celkového počtu 99 měřicích stanic s dostatečným množstvím dat pro hodnocení došlo v roce 2019 na 1% stanic (1 stanice – Praha 2-Legerova (hot spot)) k překročení roč-

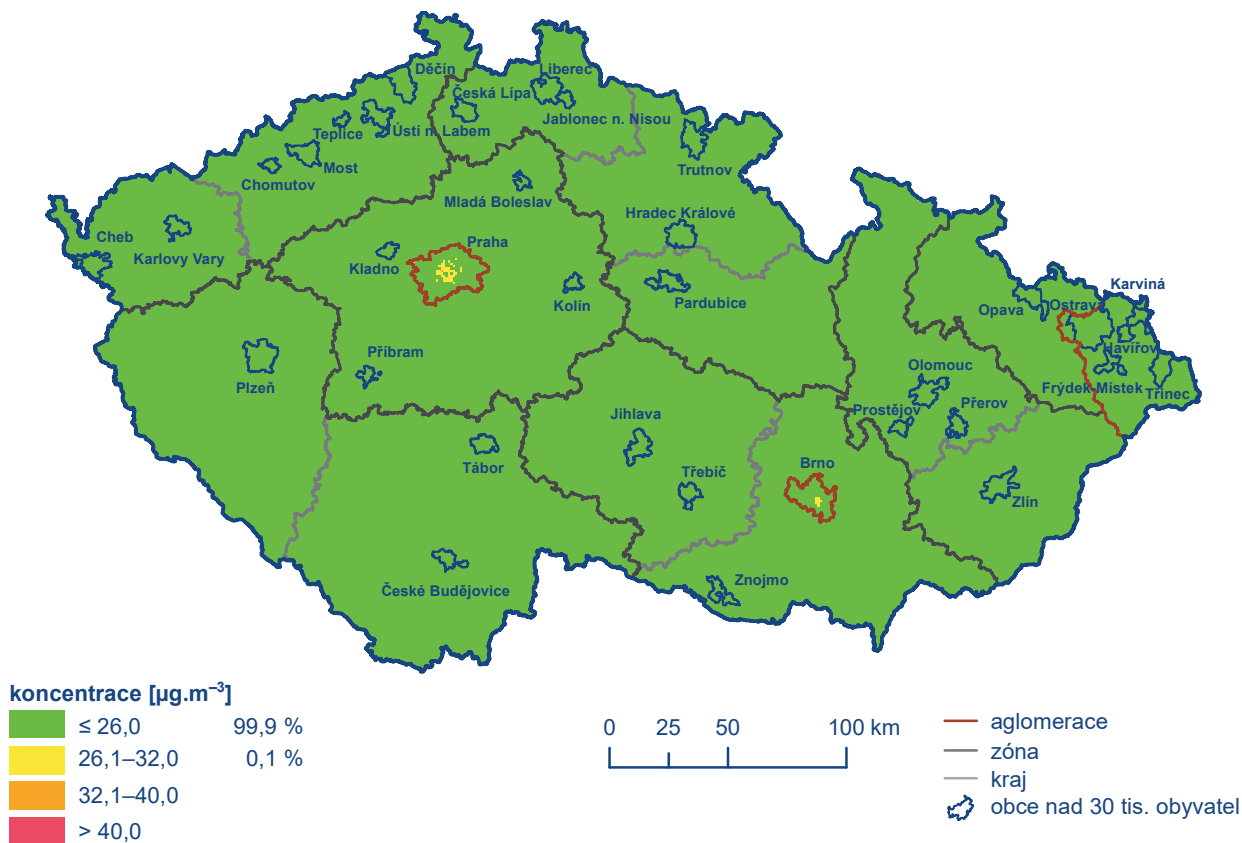
ního imisního limitu $40 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ (tab. XI.8; obr. IV.3.1). Stanice Praha 2-Legerova (hot spot) je klasifikována jako dopravní městská. Vysoké hodnoty koncentrací NO_2 na stanici Praha 2-Legerova (hot spot) souvisí s vysokou intenzitou dopravy v bezprostřední blízkosti stanice a jejím umístěním v uličním kaňonu, kde je výrazně snížena možnost provětrávání. Překročení limitní hodnoty na této stanici se vzhledem k jejímu malému poloměru reprezentativnosti nepromítlo do mapy roční průměrné koncentrace (obr. IV.3.2), která má rozlišení $1 \times 1 \text{ km}$. Na většině území ČR (99,9%) je průměrná roční koncentrace dlouhodobě nižší než $26 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$, tj. pod hodnotou dolní meze pro posuzování (obr. IV.3.3).

V roce 2019 nebyla na žádné lokalitě překročena hodnota imisního limitu pro hodinovou koncentraci NO_2 $200 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ (tab. XI.7).

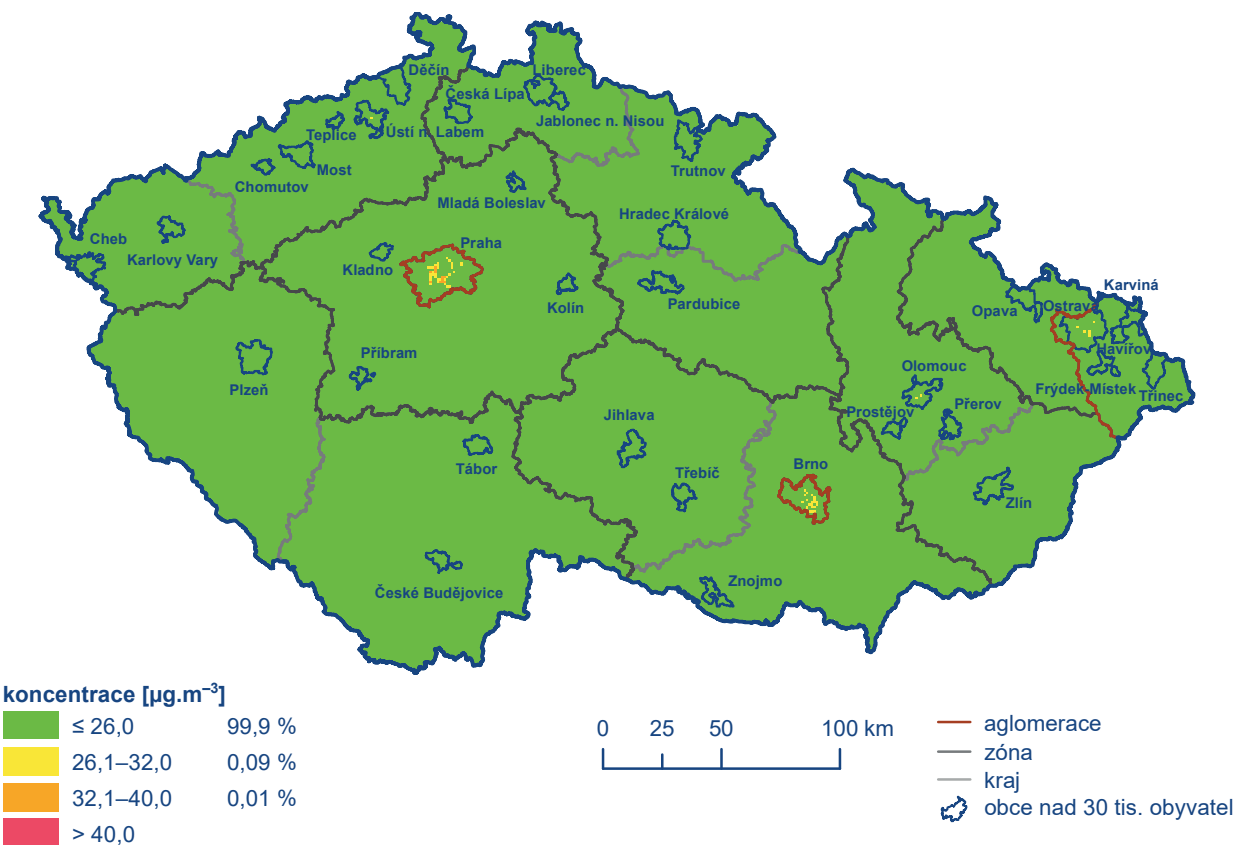
Nejvyšších hodnot koncentrací NO_2 je dosahováno na dopravních stanicích v Praze, Brně a Ostravě (obr. IV.3.1). Větší znečištění měst NO_2 v porovnání s venkovskými lokalitami je způsobeno dopravou. Vyšší koncentrace NO_2 lze očekávat i v blízkosti místních komunikací v obcích s intenzivní dopravou, vyšší zástavbou a s hustou místní dopravní sítí, kde často dochází ke snížení plynulosti dopravy. Koncentrace NO_2 klesají s rostoucí vzdáleností od komunikací.

Obr. IV.3.1 Roční průměrné koncentrace NO_2 měřené na stanicích imisního monitoringu, 2019

Obr. IV.3.2 Pole roční průměrné koncentrace NO_2 , 2019

Obr. IV.3.3 Pětiletý průměr ročních průměrných koncentrací NO_2 , 2015–2019

Měsíční průměrné koncentrace NO_2 byly oproti desetiletému průměru 2009–2018 nižší během celého roku 2019 na všech typech stanic (obr. IV.3.4). Průměrné měsíční koncentrace NO_2 vykazují roční chod s maximy v zimním období, které jsou spojené s meteorologickými podmínkami (nižší intenzita slunečního záření a zhoršené rozptylové podmínky). Naopak v období duben–září je obecně patrný pokles koncentrací NO_2 . Důvodem tohoto poklesu je vyšší intenzita slunečního záření především o vlnových délkách $< 400 \text{ nm}$ v tomto ročním období, která má za následek fotodisociaci NO_2 na NO a O (Warneck 2000). Z produktů fotodisociace se za vhodných podmínek vytváří přízemní ozon, a proto jsou v období duben–září koncentrace přízemního ozonu vyšší (obr. IV.4.8). V roce 2019 nedošlo na dopravních stanicích, kde jsou měřeny nejvyšší koncentrace NO_2 , k výraznému nárůstu koncentrací NO_2 v zimním období na konci roku, a to díky příznivým meteorologickým a rozptylovým podmínkám v tomto období, zejména v listopadu. Na regionálních venkovských lokalitách, vzdálených od přímého působení emisních zdrojů, jsou hodnoty průměrné měsíční koncentrace NO_2 nejnižší, pohybují se hluboko pod dolní mezí pro posuzování (LAT) a vykazují také méně výrazný roční chod. V zimních měsících dochází k navýšení pozadových koncentrací NO_2 převážně kvůli horším rozptylovým podmínkám, nižší intenzitě slunečního záření, případně působení sezonních emisních zdrojů.

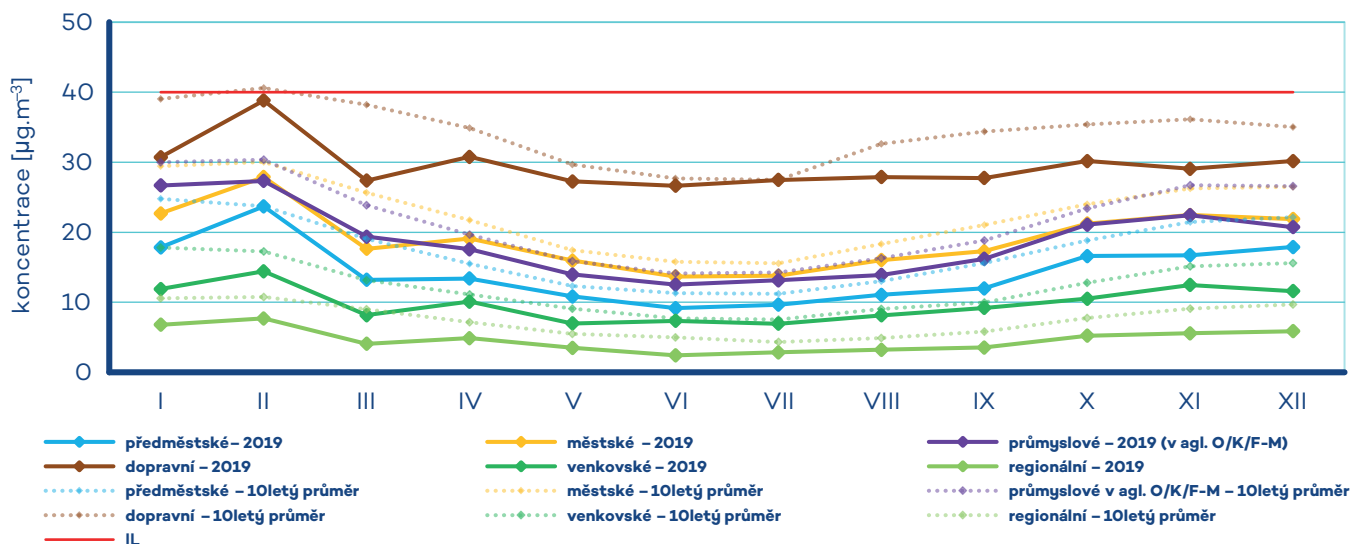
Znečištění ovzduší oxidy dusíku v roce 2019 vzhledem k imisním limitům pro ochranu ekosystémů a vegetace

Imisní limit pro ochranu ekosystémů a vegetace pro roční průměrné koncentrace NO_x ($30 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$) nebyl v roce 2019 překročen ani na jedné z 19 venkovských stanic s dostatečným množstvím dat pro hodnocení (tab. XI.9). Mapa koncentrací ročních průměrných koncentrací NO_x byla připravena pomocí kombinace dat ze všech stanic měřících NO_x a rozptylového modelu. Vyšší hodnoty koncentrací NO_x jsou měřeny v blízkosti frekventovaných komunikací v obcích. Na mapě jsou formou bodových značek vyznačeny

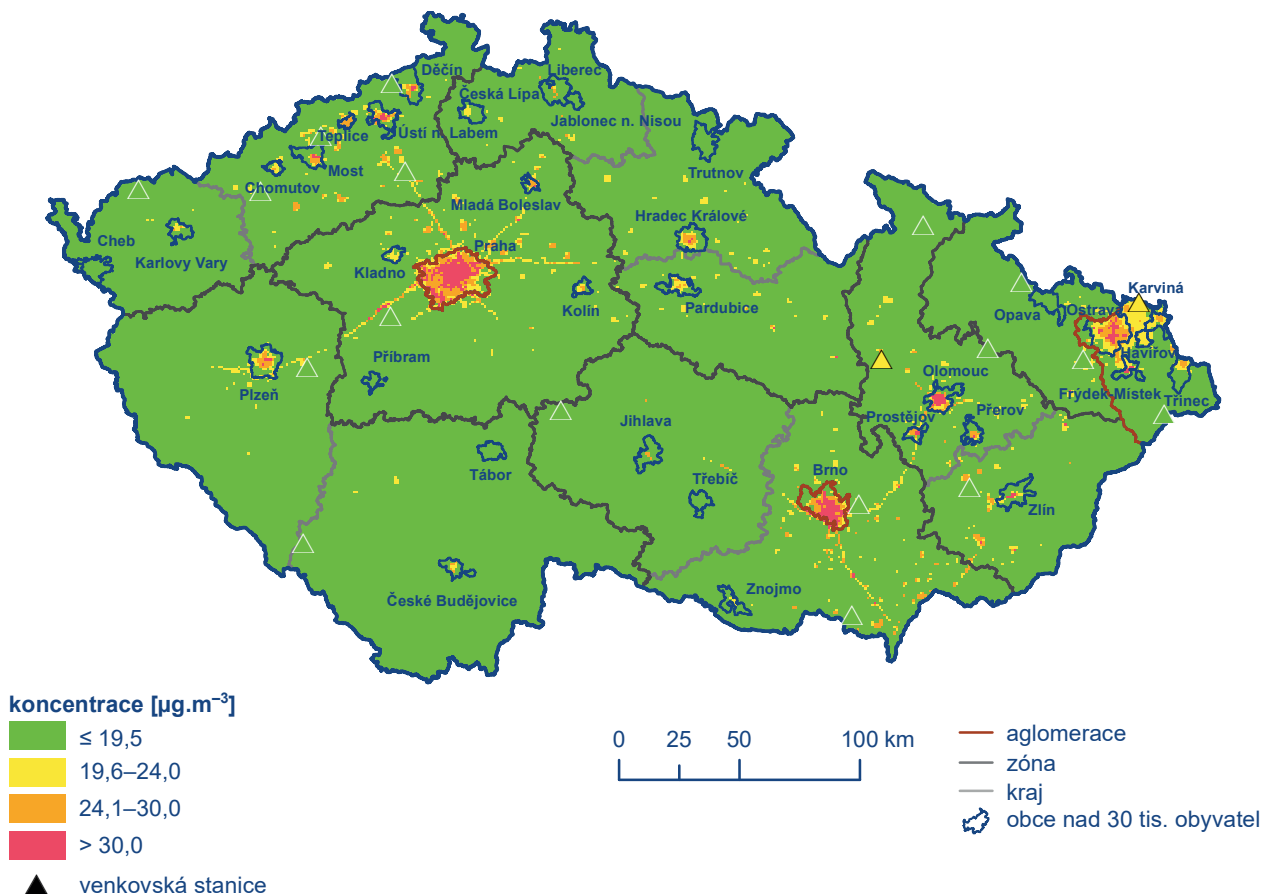
pouze stanice venkovské, protože jen na těchto lokalitách se dle platné české legislativy hodnotí úroveň ročních koncentrací NO_x vzhledem k imisnímu limitu pro ochranu ekosystémů a vegetace (obr. IV.3.5).

IV.3.2 Vývoj koncentrací oxidů dusíku

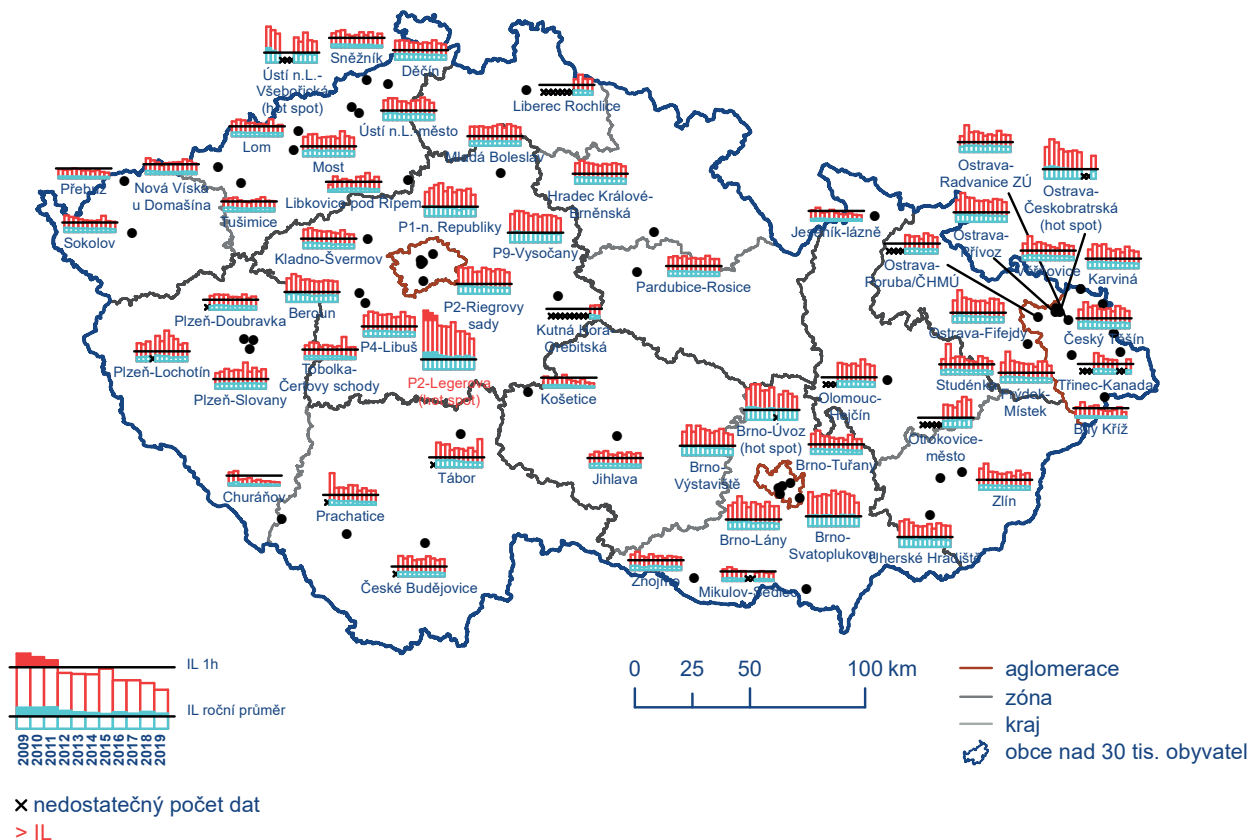
V průběhu 90. let došlo k výraznému poklesu jak ročních průměrných koncentrací NO_2 a NO_x , tak i 19. nejvyšší hodinové koncentrace NO_2 . Důvodem byl prudký pokles emisí v tomto období v důsledku nabytí účinnosti zákona č. 309/1991 Sb. a na něj navazujícího zavádění nových technologických opatření ke snižování emisí. Vliv měla také změna skladby průmyslové výroby a vozového parku a složení pohonných hmot. Velký vliv na průběh meziroční proměnlivosti koncentrací NO_2 a NO_x , ale i dalších znečišťujících látek, mají meteorologické a rozptylové podmínky. Od roku 2000 do roku 2008 docházelo střídavě k nárůstům a poklesům jak průměrných ročních koncentrací, tak i 19. nejvyšší hodinové koncentrace. Ve sledovaném období 2009–2019 (obr. IV.3.7 a IV.3.8) byly zaznamenány vyšší koncentrace v roce 2010, pravděpodobně v důsledku nepříznivých meteorologických a rozptylových podmínek. Od roku 2011 je možné pozorovat pozvolný pokles všech sledovaných charakteristik oxidů dusíku. V meziročním porovnání 2018/19 došlo ke snížení průměrné roční koncentrace NO_2 a NO_x na všech typech stanic. Průměrné 19. nejvyšší hodinové koncentrace NO_2 (obr. IV.3.8) vykazují v roce 2019 zřetelný pokles na všech typech lokalit, vyjma regionálních stanic, kde je mírný nárůst koncentrací způsoben zvýšením koncentrací na stanici Sněžník. Stanice Sněžník je ovlivňována dálkovým transportem a nárůsty krátkodobých koncentrací poukazují na vliv velkých zdrojů v širším okolí stanice. V roce 2019 byly zaznamenány nejnižší koncentrace NO_2 a NO_x za celé hodnocené období. Ke zlepšení situace přispěly dobré rozptylové podmínky a celkově teplý charakter zimního období v roce 2019 (kap. III) a dále pokles emisí NO_x související především s postupnou obnovou vozového parku a se zavedením emisních stropů a přísnějších emisních limitů pro emise NO_x ze zdrojů v sektoru 1A1a – Veřejná energetika a výroba tepla.

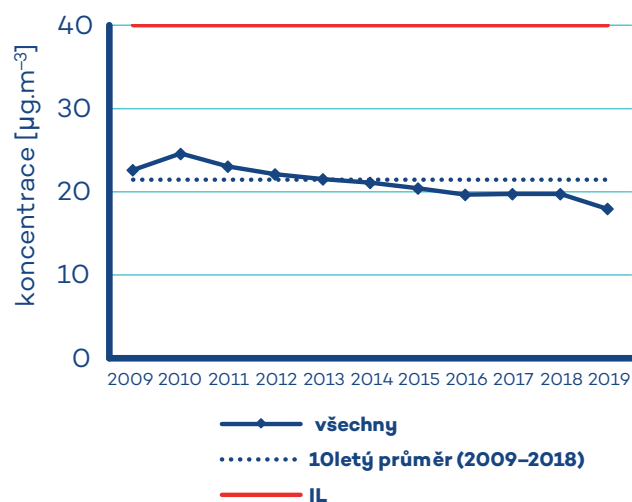
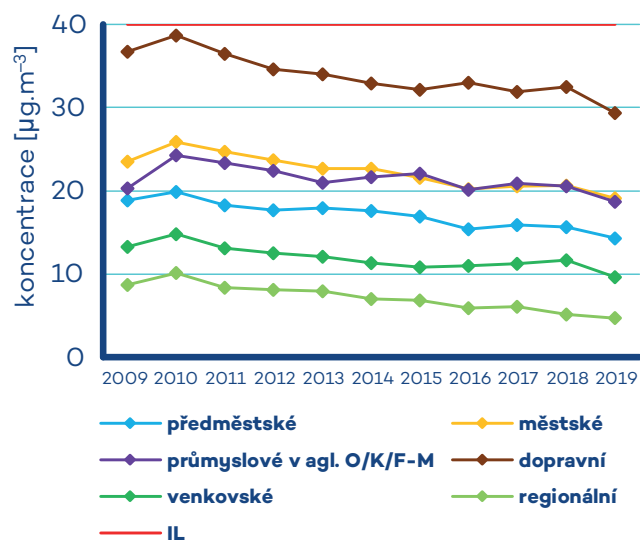
Obr. IV.3.4 Roční chod průměrných měsíčních koncentrací NO_2 (průměry pro daný typ stanice), 2019

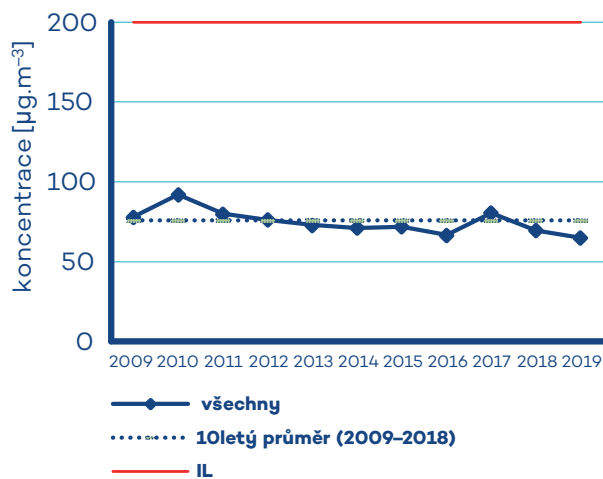
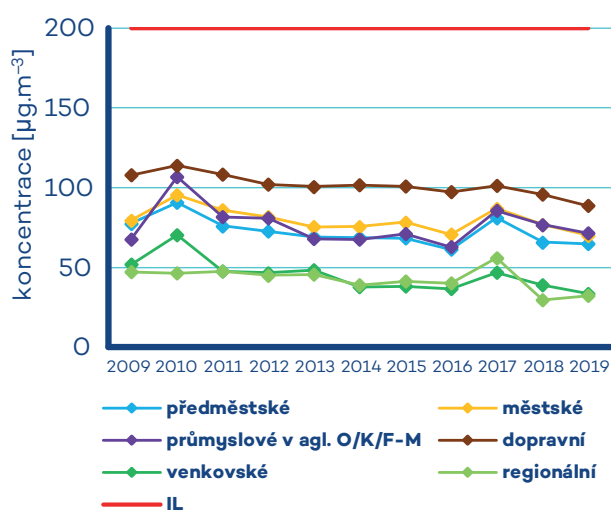
Obr. IV.3.5 Pole roční průměrné koncentrace NO_x , 2019

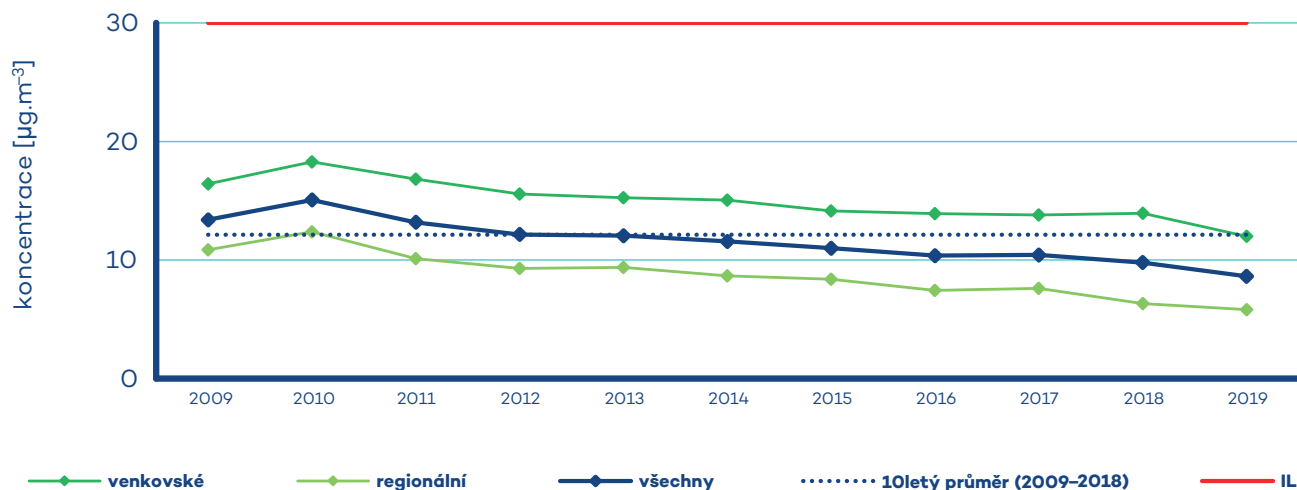
Obr. IV.3.6 19. nejvyšší hodinové koncentrace a roční průměrné koncentrace NO_2 na vybraných stanicích, 2009–2019

Obr. IV.3.7 Vývoj ročních charakteristik NO₂ na jednotlivých typech stanic v České republice, 2009–2019

Obr. IV.3.8 Vývoj ročních charakteristik 19. max NO₂ na jednotlivých typech stanic v České republice, 2009–2019

Obr. IV.3.9 Vývoj ročních charakteristik NO_x na jednotlivých typech stanic v České republice, 2009–2019

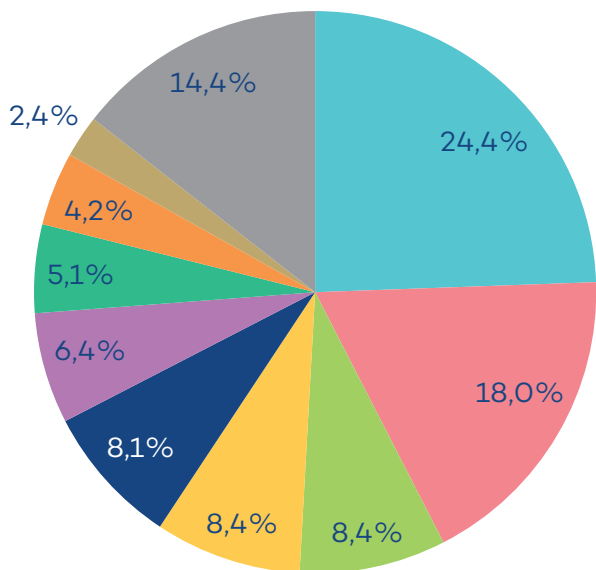
IV.3.3 Emise oxidů dusíku

Oxidy dusíku (NO_x) se tvoří při spalování paliv v závislosti na teplotě spalování, obsahu dusíku v palivu a přebytku spalovacího vzduchu a vznikají i při některých chemicko-technologických procesech (výroba kyseliny dusičné, amoniaku, hnojiv apod.). Zatímco při spalování paliv v kotlích se podíl NO_2 v emisích NO_x

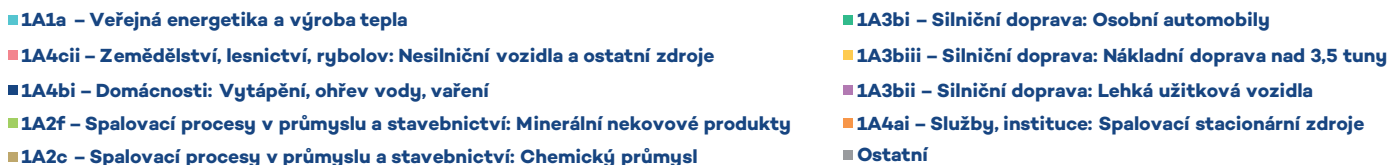
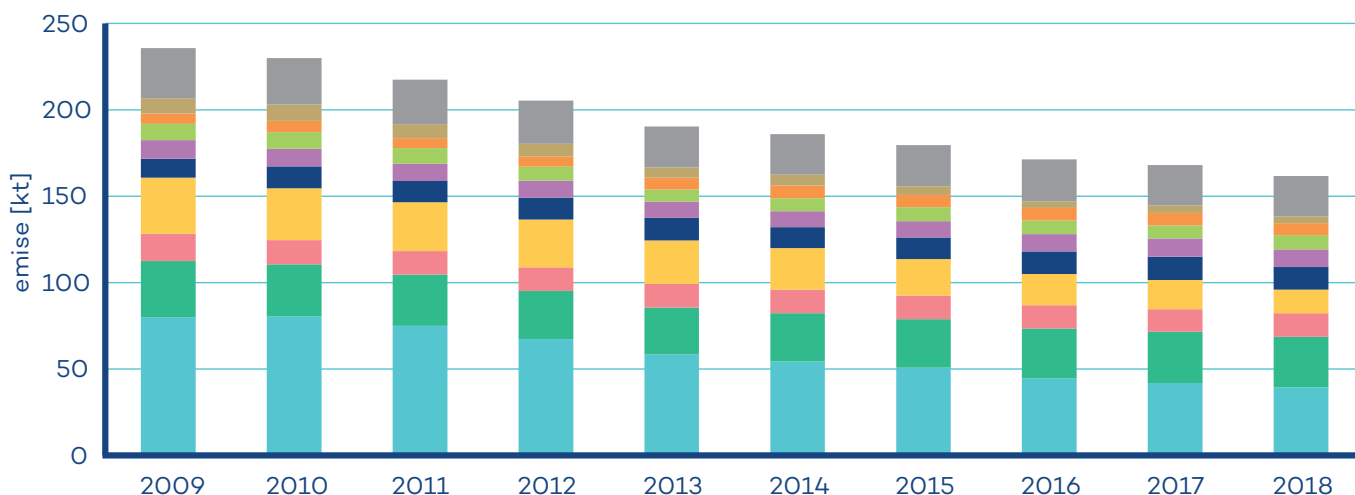
pohybuje obvykle do 5 %, u některých chemicko-technologických procesů může podíl NO_2 představovat až 100 % emisí NO_x (Neužil 2012). Emise NO_x s vyšším podílem NO_2 (10–55 %) produkují diesellové motory (Carslaw et al. 2011).

Největší množství emisí NO_x pochází z dopravy. Sektory 1A3bi – Silniční doprava: Osobní automobily, 1A4cii – Zemědělství, lesnictví, rybolov: Nesilniční vozidla a ostatní stroje, 1A3biii – Silniční doprava: Nákladní doprava nad 3,5 t a 1A3bii – Lehká užitková vozidla a se na celorepublikových emisích NO_x v roce 2018 podílely 41,3 %. Ze sektoru 1A1a – Veřejná energetika a výroba tepla bylo do ovzduší vneseno 24,4 % emisí NO_x (obr. IV.3.10). Pokles emisí NO_x v období let 2009–2018 souvisí především s přirozenou obnovou vozového parku a se zavedením emisních stropů a přísnějších emisních limitů pro emise NO_x ze zdrojů v sektoru 1A1a – Veřejná energetika a výroba tepla (obr. IV.3.11).

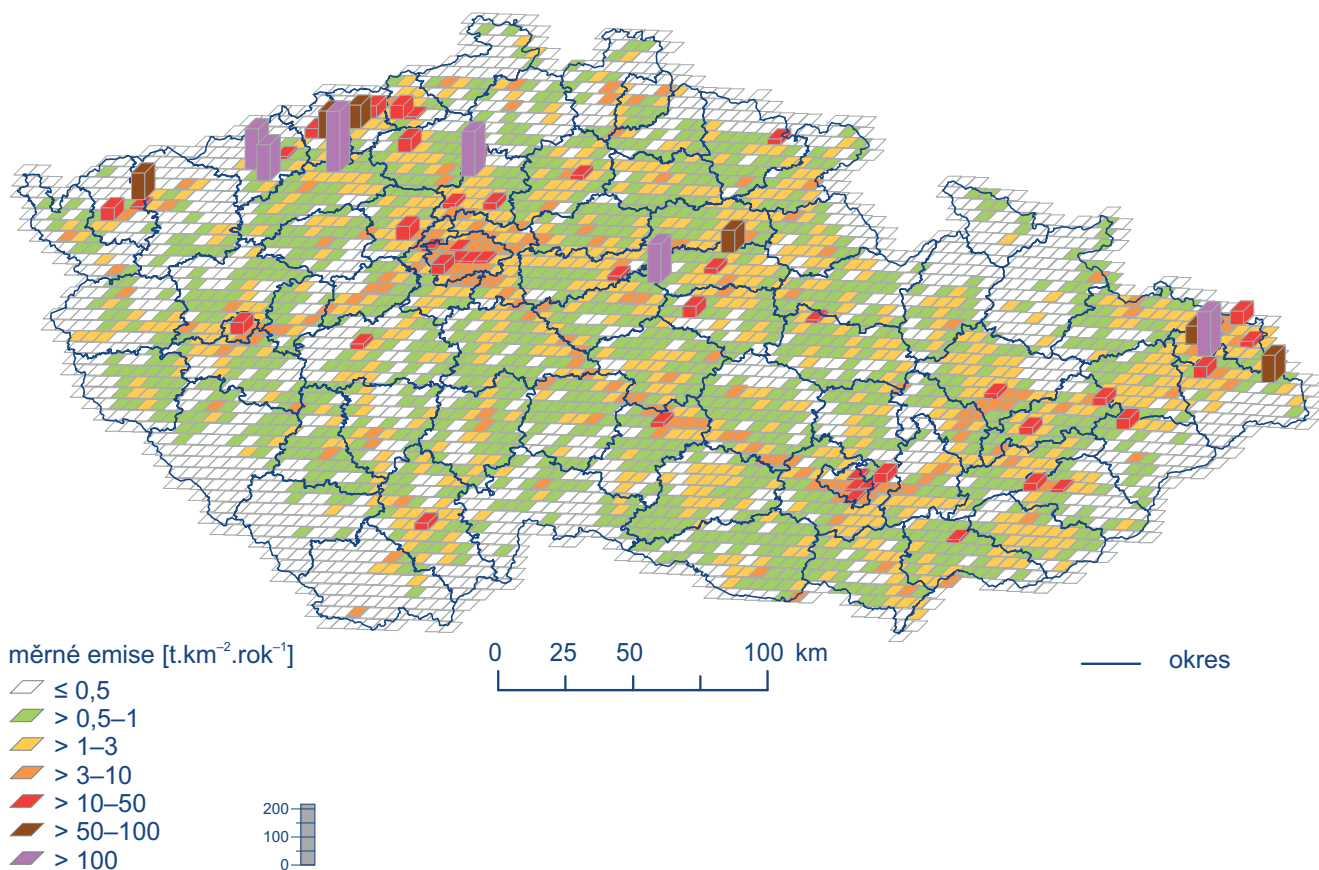
Podíl jednotlivých typů zdrojů na celkových emisích se liší podle konkrétní skladby zdrojů v dané oblasti. Produkce emisí NO_x je soustředěna především podél dálnic, komunikací s intenzivní dopravou, ve velkých městech a v krajích (Ústecký, Středočeský, Moravskoslezský), kde jsou umístěny významnější energetické výrobní celky (obr. IV.3.12).

Obr. IV.3.10 Podíl sektorů NFR na celkových emisích NO_x , 2018

Obr. IV.3.11 Vývoj celkových emisí NO_x , 2009–2018

Obr. IV.3.12 Emisní hustoty NO_x ze čtverců 5 x 5 km, 2018